

Lausunto

01.10.2018

Asia: VM183:00/2017 ja VM/1631/03.01.00/2018

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

CSC - Tieteen tietotekniikan keskus Oy (CSC) kiittää mahdollisuudesta saada lausua valtiovarainministeriön lausuntopyyntöön koskien hallituksen lakiesitysluonnosta julkisen hallinnon tiedonhallinnasta sekä eräistä siihen liittyvistä laeista. CSC on suomalainen ICT-osaamiskeskus, joka ylläpitää opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta valtakunnallista keskitettyä tietotekniikkainfrastruktuuria ja tarjoaa sen avulla kansallisia tietotekniikkapalveluita tutkimuksen, koulutuksen, kulttuurin ja julkishallinnon tarpeisiin.

CSC pitää uuden tiedonhallintalain valmistelua kannatettavana ja valittua kehityslinjaa oikeansuuntaisena. Ehdotus on luonteeltaan suurempaa muutosta hakeva ja viimeisteltyinä se selkeyttää tietoaineistoihin ja -varantoihin liittyviä vastuita, edistää tietoaineistojen ja -varantojen hyödynnettävyyttä sekä selkeyttää niiden hallinnan tietoturvallisuutta.

CSC katsoo, että lakiesityksellä olisi toteutuessaan myös laajempia vaikutuksia julkishallinnon tiedonhallintaan ja tietojärjestelmiin. Muutokset tietoturvallisuuden säätelyyn tulisivat selkeyttämään nykytilaa ja hyvin toteutettuina mahdollistavat julkishallinnolle nykyistä kustannustehokkaamman, mutta samalla tietoturvallisen ja yhteentoimivan tietojärjestelmäpalveluiden toteuttamisen. Huomionarvoista on tiedonhallinnan suunnittelu kansalaisen näkökulmasta rajapintoja ja yhteentoimivia tietovirtoja hyödyntäen. CSC kannattaa teknisten rajapintojen tuomista säädösten tasolle ja niiden ensisijaista hyödyntämistä viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa, mikä purkaa tiedon siiloutumista. Ansiokasta on myös tiedonhallinnan näkeminen pelkkää arkistointia laajempänä kokonaisuutena. Toteutuessaan laki toisi uuden elimen, tiedonhallintalautakunnan. Merkittäviä uusia määritelmiä ovat myös tiedonhallintayksikkö, tiedonhallintamalli ja tiedonhallintakartta.

Lausunnossaan CSC nostaa esiin asioita, joihin se toivoo jatkovalmistelussa kiinnitettävän huomiota. Näitä ovat etenkin tiedonhallintalautakunnan resursointi, järjestelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuus, sekä kansainvälisen tutkimusyhteistyön turvaaminen. Lisäksi CSC toivoo, että jatkovalmistelussa pohdittaisiin tai tarkennettaisiin joidenkin käsitteiden, kuten tiedon, tieteellisen tutkimusaineiston, arkistoinnin ja säilyttämisen määritelmiä.

2. Arvionne lukuun 2 Nykytila

CSC näkee tällä hetkellä eri säädöksiin sirpaloituneen tiedonhallinnan sääntelyn kokoamisen yhteen yleislakiin erittäin kannatettavana uudistuksena. Näin voidaan paremmin vastata digitaalisen aikakauden vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin. CSC kannattaa erityisesti näkemystä, ettei tiedonhallinta käsitteenä ole sääntelykohde, vaan se määritellään tehtävien, vastuiden ja velvollisuuksien kautta. Nykytilan kuvauksessa tulisi perusteluissa mainittujen kohtien lisäksi huomioida ainakin tuorein versio Euroopan komission suosituksesta tieteellisen tiedon saatavuudesta ja säilyttämisestä ((EU) 2018/ 790 EUVL L 134, 31.5.2018, s. 12-18) sekä FAIR-periaatteet (löydettävä, saavutettava, yhteentoimiva, uudelleenkäytettävä) tieteelliselle aineistolle.

Tietoturvallisuuden osalta nykytilanteen ongelmia ovat laajat, jäykät ja tulkinnalliset tietoturvallisuuden toteuttamisen ja todentamisen soveltamisohjeet (lukuisat keskenään ristiriitaiset VAHTI-ohjeet) sekä käytännöt suojella ei-luokiteltua tietoa. Ongelma on myös ollut yhtenäisten turvallisuusmenettelyjen puute, kun kansallisia tietovarantoja on ulkoistettu kansainvälisiin pilvipalveluihin. Vaatimus viranomaisille saattaa toimintansa tietoturvallisuuden perustasolle (VAHTI 2/2010) on parantanut merkittävästi viranomaisten tietoturvallisuutta.

3. Arvionne lukuun 3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

CSC kiinnittää huomiota siihen, että lakiesityksessä ei kuvata riittävästi jatkuvan toiminnan kehittämisen näkökulmaa. Kokonaisarkkitehtuurimallin korvaaminen tiedonhallintamallilla ja -kartalla sekä niihin liittyvillä muutossuunnitelmilla ei tue toiminnan digitalisoimisen vaatimaa toiminnan kokonaisvaltaista, tavoitetilasta lähtevää kehittämistä. Riskinä voi olla myös, että tiedonhallintamallin velvoitteet voivat tulla paperilla täytetyiksi, mutta käytännössä tietosiiloja ei puhkaista. CSC:n näkemyksen mukaan lakiesitys fokusoi liikaa dokumentaation tuottamiseen dokumentoinnin yhteismitallisuuden kustannuksella.

Lakiehdotuksen keskeiseksi toimijaksi nousee tiedonhallintalautakunta. Lain jatkovalmistelussa on huolehdittava siitä, että tiedonhallintalautakunnalla on käytettävissään tehtävään nähden oikein mitoitettut henkilöresurssit sekä asiantuntemus, joita ehdotukseen sen nyky muodossa ei sisälly läheskään riittävästi. Lisäksi jatkovalmistelussa on kiinnitettävä huomiota tiedonhallintalautakunnan jäsenten valinta- ja vaihtumisprosessiin.

CSC katsoo, että palveluiden ja toiminnan digitalisointi toivotulla tavalla edellyttää huomattavaa panostusta yhteisten määritysten tekemiseen ja niiden ylläpitoon sekä

jalkauttamiseen. Yhteiskunnan digitalisaatio tulee ymmärtää toiminnan kehittämisenä, ei ainoastaan siirtymisestä sähköisiin dokumentteihin ja palveluihin. Ohjaamisen rajaaminen keskeisiin tiedonhallintayksikköihin jättää useat toimijat toiminnan kehittämisen ulkopuolelle, mikä hankaloittaa yhteistoiminnallisuuden kehittymistä.

Tietopoliittinen tavoite on oikea, mutta tulee arvioida tarkemmin, saavutetaanko asetetut tavoitteet sääntelyyn ehdotetuilla muutoksilla. Reaaliaikaisemmaksi muuttuvassa tietojen käytössä on erityisesti kiinnitettävä huomiota arkistointiin ja tietojen säilytykseen siten, että tulevaisuudessakin on mahdollista jäljittää päätösten perusteet ja tavoittaa päätösten taustalla olleet tietolähteet.

CSC katsoo, että tunnistetietojen hallintaa on tarkennettava. Tiedonhallintalain tavoitteeksi on asetettava käyttäjille selvä ja hallittavissa oleva, yhteismitallinen tunnistekokonaisuus. Y-tunnuksiin perustuva organisaation tunnistaminen on kannatettava lähtökohta. Yhteisten asiakohtaisten tunnistusten kehittämisen vaikeuden ei tulisi estää niiden tavoittelua.

Lakiesityksessä huomioidaan puutteellisesti erilaiset tutkimusaineistot (tutkimusdata), niiden erityispiirteet sekä erilaiset tahot, jotka tuottavat ja käyttävät tutkimusdataa. Lisäksi tutkimustoiminta on usein kansainvälistä ja tutkimusdatan hallintaan on olemassa elinkaarimallin mukaisia toimintamalleja ja säilytysratkaisuja kansallisesti ja kansainvälisesti. Kansainvälinen yhteistyö tutkimustoiminnassa ei saa vaikeutua tai häiriintyä lain vuoksi. Lainsäädännön uudistamisessa tulee myös huomioida jo käynnissä oleva kansallinen sekä kansainvälinen työ ja hankkeet tutkimusdatan alalla. Huomionarvoisia ovat esimerkiksi FAIR data -periaatteet (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable), Research Data Alliance (RDA) -yhteistyö, sekä tutkimuksen pilvipalvelualoite European Open Science Cloud (EOSC).

Tietoturvallisuuden osalta luokittelun selkeyttäminen sekä vaatimusten ulottaminen myös kuntiin ovat erinomaisia tavoitteita. Soveltamisohjeiden osalta olisi toivottavaa, että myös Suomessa voitaisiin noudattaa Tanskan tapaan hyviä kansainvälisiä tietoturvastandardeja itse, oman toimen ohessa luotujen ohjeiden sijaan.

5. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 1 yleiset säännökset (pykälät 1-4 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

CSC kannattaa käsitteiden selkeää ja täsmällistä määrittelemistä, koska se luo perustan julkiselle tiedonhallinnalle ja lain piirissä olevien toimijoiden yhdenmukaiselle toiminnalle.

Lakiehdotuksen 2 §:ssä määritellään käsitteistöä, jossa tietovaranto kattaa viranomaisen tietoaineistot, jotka muodostuvat asiakirjoista ja muista aineistoista. Tällainen käsitteistö on tarpeellinen velvoitteiden kuvaamiseksi. CSC:n näkemyksen mukaan käsitteistön "tietoaineistoon" sisällytettyä käsitettä "tieto" tulee edelleen selventää perusteluissa esimerkkien

kautta. Perusteluiden tietokäsitteeseen sisältyvät "tietoyksiköt" asiakirjan sisältäminä yksittäisinä tietoina voivat olla esimerkiksi henkilön etunimi tai vastaava tieto, johon voi kohdistua itsenäisiä toimenpiteitä tai vaatimuksia, esimerkiksi hakuja viranomaisten välillä. Näitä asiakirjan muodostavia tietoja ei ehdoteta tarkemmin määriteltäviksi. Esimerkiksi henkilöihin liittyviä tietoja on voitava kontrolloida yksittäisen tiedon tasolla, esimerkiksi säilytysaikojen noudattamiseksi. Yksittäistä tietoa kuvaava käsite tai määritelmä olisi tarpeellinen yksittäiseen tietoon viittaamisen mahdollistamiseksi, tiedonlaadun varmistamiseksi ja elinkaarihallinnan kontrolloimiseksi. CSC:n näkemyksen mukaan vähintään yksittäistä tietoa kuvaavat esimerkit selventäisivät asiaa. Esimerkkinä tilanne, jossa viranomais A hakee viranomaiselta B henkilön nimen ja osoitetiedot ("yksittäisiä tietoja"), mutta ei kokonaista viranomaisen B tuottamaa asiakirjaa, jossa mainitut tiedot ovat asiakirjan osina. B:n näin saamista tieto-objekteista tulee osa B:n tuottamaa asiakirjaa (esimerkiksi päätös asiakkaalle).

Tiedonhallintayksikön määrittely on järkevä ja pyrkii ottamaan huomioon muuttuvan tiedonhallinnan. Esitys huomioi tiedonhallinnan järjestämistä koskevan yhteistyön ja yksityisten toimijoiden käytön viranomaisten lukuun, kun tiedonhallintalain esitetään koskevan 4 §:n ja 4–9 lukujen osalta myös niitä yksityisiä toimijoita, jotka toimivat viranomaisen toimeksiannosta tai viranomaisen lukuun.

Lisäksi lain jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota tiedonhallintayksikön sisällä tapahtuvaan tiedonhallintaan. Kun jokainen tiedonhallintayksikkö vastaa itsenäisesti tiedonhallintaan liittyvien velvollisuuksien toteuttamisesta, tulee pohtia, lisääntyykö mahdollisuus vaihteleviin arkistointikäytäntöihin esimerkiksi säilytettävien aineistojen tai sen suhteen, miten ja kuinka usein arkistointia tehdään.

On syytä huomata, että tieteellisiä tutkimusaineistoja ei ole määritelty lakiesityksessä. Laista ei käy suoraan ilmi, tarkoitetaanko tutkimusaineistolla pelkästään digitaalisessa muodossa olevia tutkimusaineistoja (ns. tutkimusdataa) vai myös fyysisiä tutkimusaineistoja, kuten esimerkiksi kudospankkeja, museokokoelmia tai luonnontieteellisiä näytteitä. Näin ollen tutkimusaineistot tulisi tarkentaa koskemaan ainoastaan digitaalisessa muodossa olevia tutkimusaineistoja, joista käytetään termiä tutkimusdata.

6. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 2 Julkisen hallinnon tiedonhallinnan yleinen ohjaus (pykälät 5-9 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

CSC pitää erittäin tärkeänä lakiluonnoksen 5 §:ssä ehdotettua tietovarantojen yhteentoimivuuden varmistamista. Yhteentoimivuuden palveluihin, kuten koodistojen, sanastojen ja muiden vastaavien järjestelmien ylläpitämiseen ja kehittämiseen tarvittava resurssitarve on kuitenkin aliarvioitu. CSC arvioi, että resurssien tarve on vähintään kolminkertainen esityksessä mainittuun 350 000 euroon nähden. Lain jatkovalmistelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että lainsäädännön uudistuksen yhteydessä kehitetään nykyistä tehokkaammat toimintamallit sekä varmistetaan tämän lain kontekstissa tutkimusaineistojen metatietojen vähimmäisvaatimukset, tehokas ristiinkäyttö sekä

yhdistely. Tässä yhteydessä on muistettava, että myös tutkimuslaitoksilla ja muilla toimijoilla on tutkimusaineistoja. Tähän kysymykseen lausunnossa palataan tarkemmin 36 §:n yhteydessä.

Tietovarantojen yhteentoimivuuden ohjauksessa tulee huomioida eri toimijoiden roolien selkiyttäminen. Roolien selkiyttämisen ohella tulee huomioida toimijoiden välinen yhteentoimivuus. Esimerkiksi tiedonhallintayksiköt voisivat tehdä yhteistyötä ja järjestää toimintoja yhteisesti. Samoin vastuuministeriön valinnan perusteet tulee määritellä niissä tilanteissa, joissa asiasta voi olla epäselvyyttä.

CSC kantaa huolta, ettei varsin pieni tiedonhallintalautakunta kykene syvällisesti ohjaamaan Suomen tiedonhallintaa eikä varsinkaan aineiston seulontaa ja säilyttämistä tehokkaasti ja kulttuuriperintöä sekä kansalaisten oikeusturvaa turvaavalla tavalla. Esimerkiksi henkilötietojen liian tehokas tuhoaminen vaarantaa historiallisen tutkimuksen tulevaisuudessa. Asian arvioinnin antaminen muutamalle henkilölle on haastavaa sekä työmäärältään että asiaosaamisen kannalta. CSC esittää, että tiedonhallintalautakunnan toimenkuvaa, kokoonpanoa, valintaa ja etenkin resursointia arvioidaan uudelleen. Resurssien arvioinnissa tulee huomioida sekä lautakunnan toimijoiden asiaosaaminen että käytettävissä oleva aika henkilötyövuosina. Realistinen työmäärän arviointi ja siihen perustuva resurssitarve tulee pohjautua tähän mennessä vastaavaan toimintaan käytettyihin resursseihin.

Lakiehdotuksen luvun 2 osalta lain tulkinta voi aiheuttaa ongelmia korkeakoulusektorilla, koska lukua 2 ei sovelleta yliopistoihin, mutta se pätee ammattikorkeakouluihin. Lain jatkovalmistelussa tulee pohtia myös, millaisia mahdollisuuksia on toimia tilanteessa, jossa yliopisto ja ammattikorkeakoulu järjestävät toimintonsa yhdessä esimerkiksi samassa konsernissa.

Toisaalta luku 2 pätee myös tutkimuslaitoksiin. Tämä voi johtaa esimerkiksi tutkimusaineistojen tapauksessa erilaiseen kohteluun riippuen siitä, onko tutkimusaineiston omistaja yliopisto, ammattikorkeakoulu vai tutkimuslaitos. Tutkimusaineistojen osalta olisi järkevää säädellä käytäntö yhdenmukaisesti tieteellisistä lähtökohdista.

7. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 3 Tiedonhallinnan suunnittelu ja kuvaaminen (pykälät 10-12 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Lakiluonnoksen luvussa 3 esitetään viranomaisorganisaatioille velvollisuus kuvata käyttämänsä tiedonhallintamalli ja tämän osana muun muassa käyttämänsä tietovarannot ja tietojärjestelmät. Luvussa lähtökohtana oleva viranomaistoiminnan läpinäkyvyyden edistäminen on hyvä tavoite.

Lain jatkovalmistelussa on huomioitava tiedonhallintamallin ja tiedonhallintakartan suhde nykyiseen kokonaisarkkitehtuuriin sekä toiminnan kehittämisen kuvaus ja sen toimeenpano. Nyt ehdotettu yleislaki tulisi korvaamaan muutamia lakeja (esimerkiksi tietohallintolain), jolloin viranomaisilta

poistuisi voimassa oleva velvoite kokonaisarkkitehtuurin laadintaan. Ehdotuksen mukaan tämä korvautuisi tiedonhallintamallin ja tiedonhallintakartan sekä tiedonhallinnan muutossuunnitelmien laadinnalla ja ylläpitämisellä. Perusteluissa olisi hyvä ottaa kantaa, onko ehdotetun mallin tarkoitus olla kevyempi kuin aikaisempi velvoite ja myös siihen, onko olemassa oleva, hyvin laadittu kokonaisarkkitehtuuri hyvä pohja tiedonhallintamallille ja -kartalle. Tämä auttaa tiedonhallintayksiköitä arvioimaan ehdotetusta muutoksesta syntyviä kuluja.

Merkittävänä erona nykyiseen veloitteeseen kokonaisarkkitehtuurin hallinnasta voidaan pitää tavoitetilan puuttumista. Ehdotus velvoittaisi nyky muodossaan tiedonhallintayksikön kuvaamaan enemmän toiminnan nykytilaa ja päivittämään sitä muutossuunnitelmien kautta. Nämä veloitteet eivät kata samassa laajuudessa toiminnan kehittämisen näkökulmaa, jota on voitu hallita arkkitehtuurin tavoitetilalla. Tavoitetilassa on voitu huomioida myös kehittämisen pitkän aikavälin tarpeita, joille on tyypillistä, ettei niiden taloudellisia vaikutuksia pystytä vielä täysin arvioimaan. Lakiehdotuksen mukainen muutossuunnitelma vastaa paremmin tavoitetilan saavuttamiseksi tehtävää yksittäistä kehitysaskelta (tai kehityshanketta) kuin kokonaiskuva. Luonnollisesti tiedonhallintayksiköt voivat ylläpitää kehittämisen tavoitetilaa ilman lainsäädännöstä tulevaa veloitetta. Tässä muutostilanteessa tähän voitaisiin kannustaa lain perusteluissa.

8. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 4 Tietoturvaluokittelu (pykälät 13-18 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Lakiesityksen 13 §:n kirjaus "Tiedonhallintayksikön on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, joilla varmistetaan sen palveluksessa olevien tai sen lukuun toimivien henkilöiden tehtävän edellyttämä luotettavuus" olisi perusteltua muuttaa muotoon "... joilla varmistetaan sen palveluksessa olevien tai sen lukuun toimivien henkilöiden ja tahojen tehtävän edellyttämä luotettavuus" koska turvallisuus ei perustu ainoastaan yksittäisen työntekijän käyttäytymiseen vaan myös esimerkiksi palvelua toimittavan yrityksen turvallisuusjärjestelyihin."

Tietoturvaluokituksen kannalta olisi perusteltua lisätä esityksen 14 §:n kohdan "Tiedonhallintayksikön on varmistettava tietoaineistojen ja tietojärjestelmien tietoturvaluokitus koko niiden elinkaaren ajan" loppuun "hyvien turvallisuuskäytäntöjen mukaisesti". Lauseeseen "Tietojärjestelmien vikasietoisuus ja toiminnallinen käytettävyys" on tietoturvaluokituksen kannalta perusteltua lisätä "sekä turvallisuus". Lauseeseen "tietoaineistoista voidaan muodostaa helposti asiakirjoja ja että niiden julkinen ja salassa pidettävä" on tietoturvaluokituksen kannalta perusteltua lisätä "tai harkinnanvaraisesti annettava".

9. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 5 Turvallisuuksiluokittelu (pykälät 19-22 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Kirjaus "turvallisuuksiluokituksen IV asiakirjoja voidaan käsitellä tässä laissa säädettyjen vaatimusten mukaisesti 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun riskiarviointiin perustuen" on perusteltu, kunhan varmistetaan valtionhallintoa sekä kuntia kattavien ohjeiden avulla, että riskienhallinta ja tietoturvaluokitus on toteutettu hyvien turvallisuuskäytäntöjen mukaisesti. Valtionhallinnossa on ollut

vireillä ”VAHTI-100” -niminen hanke jo useita vuosia. Tämän hankkeen riittävästä resursoinnista tulee huolehtia, jotta voidaan laatia suunnitellut käytännölliset, tehokkaat ja ketterät turvallisuusohjeet, joiden avulla toimijat voivat suojata turvallisuusluokan IV tietoja.

Lakiesityksen 25 §:ssä on perusteltua, että myös muihin kuin 1 momentissa tarkoitettuihin asiakirjoihin voidaan tehdä merkintä ”SALASSA PIDETTÄVÄ”, kunhan tiedon avoimuutta tai käytettävyyttä ei rajata ilman asianmukaista perustetta.

10. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 6 Asian ja palvelujen tiedonhallinta (pykälät 23-26 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

CSC:n näkemyksen mukaan 23 §:ssä ja 24 §:ssä listatut asian yksilöimiseen ja sen käsittelyyn liittyvät vähimmäismetatiedot (perustiedot) yhdenmukaistavat tiedonhallintaa eri viranomaisissa ja helpottavat tietojen vaihtoa niiden välillä. Esityksessä todetaan, ettei perustietojen lisäksi mahdollisesti kirjattavia metatietoja, esimerkiksi toimintaprosessien tunnisteita, voida tässä vaiheessa vakioida. Järjestelmien yhteentoimivuuden ja tietojenvaihdon sujuvuuden kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että vaadittavat metatiedot olisivat kokonaisuudessaan mahdollisimman yhteismitallisia.

11. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 7 Tietoaineistojen muodostaminen ja sähköinen luovutustapa (pykälät 27-31 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Tietoaineistojen muodostamiseen ja sähköiseen luovutustapaan liittyen tulee korostaa järjestelmien semanttisen ja teknisen yhteentoimivuuden lisäksi tiedonhallinnan merkitystä. Tästä näkökulmasta katsottuna tarvitaan ymmärrystä siitä, keille tiedot on tarkoitettu, missä kontekstissa ja substanssissa. Pääkysymys on, kuinka eri järjestelmien tiedot saadaan hyödynnettäviksi yhtenäisellä tavalla, etenkin jos tietorakenteen kuvaukset määritellään kunkin viranomaisen toimialan vastaavan ministeriön johdolla, kuten lakiesityksen 29 §:ssä mainitaan. Tästä tiedonhallintanaäkökulmasta CSC esittääkin, että viranomaisten välisten järjestelmien semanttisen ja teknisen yhteentoimivuuden varmistamisen lisäksi on järkevää luoda rajapinnat yhteentuova palvelu, esimerkiksi portaali, josta olisi keskitetysti saatavilla tieto siitä, minkälaisia rajapintoja viranomaisilla on käytettävissään. Palvelusta tulee ilmetä, mitä tietoja eri viranomaisilla on ja mihin käyttötarkoituksiin ne soveltuvat.

Viranomaisten järjestelmien välisen yhteentoimivuuden lisäksi tietoaineistojen jakamisessa on huomioitava jakaminen kolmansille osapuolille. Tietojen omistajuus- ja vastuukysymykset on selvitettävä omadata-ajattelun mukaisesti, joka korostaa yksilön oikeuksia itse päättää itseään koskevien tietojensa siirtämisestä tai vastaanottamisesta erilaisiin tarkoituksiin. Viranomaisille tulee luoda kannustimia hyväksyä tai ylläpitää tietojenkäsittelyjärjestelmiä, jotka ovat teknisesti yhteensopivia omadatatoimintaan.

12. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 8 Tietoaineistojen säilyttäminen ja arkistointi (pykälät 32-38 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Arkistoinnin ja säilyttämisen käsitteisiin tulisi laissa viitata johdonmukaisemmin. Säilyttämisellä tulee viitata viranomaisen omaan operatiiviseen toimintaan ja arkistoinnilla kulttuuriperinnön, historian ja tutkimustiedon säilyttämiseen. Käsitteiden erottaminen toisistaan pitää tuoda selkeästi esiin myös laissa. Tiedon säilyttämiseen liittyen tulee varmistaa, että säilytys- tai hävittämispäätöstä tekevillä viranomaisilla on riittävä asiantuntemus aineistoihin liittyen.

Valmistelussa on syytä selventää tutkimusaineiston määritelmää lausunnossamme aiemmin, 2 §:n kommentteissa, esitetyn mukaisesti. CSC ehdottaa, että tutkimusaineistot tarkennetaan koskemaan ainoastaan digitaalisessa muodossa olevia tutkimusaineistoja, joista käytetään termiä tutkimusdata.

Ehdotuksen 36 §:ssä todetaan, että ”arkistoa ylläpitävä tiedonhallintayksikkö määrittää arkistoon siirrettävien tietoaineistojen tekniset tietorakenteet ja tiedostomuodot, joissa tietoaineistot siirretään arkistoon”. Tiedonhallintalautakunnan olisi tarpeen seurata tällaisten määritysten olemassaoloa ja pyrkiä vaikuttamaan niiden ylläpidossa yhteentoimivuuden varmistamiseen ja minimoimaan päällekkäistä työtä. CSC katsoo, että tieteelliset tutkimusaineistot tulee jättää 36 §:n soveltamisalan ulkopuolelle, silloin kun ne eivät ole viranomaisen tehtävässään tuottamia aineistoja, koska laissa ehdotettu tieteellisten aineistojen arkistointia koskeva menettely ei ole tarkoituksenmukainen tutkimusdatan osalta. Tutkimusdatan elinkaari suunnitellaan tutkimussuunnitelman osana tehtävään aineistohallintasuunnitelmaan, jossa huomioidaan myös aineistoja koskevat rajoitukset ja vaatimukset (esimerkiksi tutkittavien suostumukset, henkilötietojen käsittely tutkimuksen aikana ja sen jälkeen, ja henkilötietojen aiheuttamat rajoitukset aineistojen jatkokäyttöön tai arkistointiin). Läheskään kaikilla aineistoilla ei ole tällaisia rajoitteita. 36 §:n soveltamisalan ulottaminen tutkimusdataan on ongelmallista myös siksi, että tutkimusdatan lähteitä voivat olla korkeakoulujen, yliopistojen ja tutkimuslaitosten lisäksi yritykset tai kansainväliset konsortiot, jolloin osa tutkimusdatasta jää joka tapauksessa lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Tutkimustoiminta on usein kansainvälistä. Aineistoja hyödynnetään monimuotoisesti, ylikansallisesti ja yli organisaatorajojen. Kansainvälinen yhteistyö tutkimustoiminnassa ei siis saa vaikeutua tai häiriintyä lain vuoksi. Lainsäädännön uudistamisessa tulee myös huomioida jo käynnissä oleva kansallinen sekä kansainvälinen työ ja hankkeet tutkimusdatan alalla.

Liittyen 37 §:ään tieteellisten tutkimusaineistojen arkistoinnista, kuten edellä todettiin, merkittäviä tieteellisiä tutkimusaineistoja syntyy ja niitä ylläpidetään myös korkeakoululaitoksen ulkopuolella esimerkiksi valtion tutkimuslaitoksissa ja yksityisissä organisaatioissa. Nykyisellään lakiesitys synnyttää keinotekoisen eron keskenään tieteellisesti samanarvoisten tutkimusaineistojen välille.

CSC:n näkemyksen mukaan 37 §:ssä kuvattua tutkimusaineistojen arkistointitarpeen arviointia ei tule määrätä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen eettisten toimikuntien tehtäväksi, vaan korkeakoulut voisivat itse määritellä sopivan olemassa olevan tai erikseen perustettavan elimen

mahdolliselle arviointitoiminnalle. CSC esittää, että "eettisten toimikuntien" sijaan laissa määritettäisiin, millaisen toimielimen olemassaolon arkistotoiminta edellyttää.

13. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 9 Erinäiset säännökset (pykälät 39-40 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

CSC toteaa, että lakiehdotuksen siirtymäsäännösten aikataulu on erittäin tiukka, kun huomioidaan lain vaatimat muutokset organisaatioissa ja niiden toiminnassa. Lisäksi on huomioitava, että lain vaatimusten täyttäminen vaatii myös rahallisia resursseja, jotka on huomioitava valtion ja muiden toimijoiden talousarvioissa.

14. Muut huomiot

-

Vaikutusten arviointi

Tiedonhallinnan suunnittelu ja kuvaaminen:

-

Tietoturvallisuus:

Mikäli esitettyjen lakimuutosten tueksi toteutetaan asianmukaista ohjeistusta ja seuranta, lakimuutokset antavat viranomaisille hyviä edellytyksiä parantaa toimintojensa tietoturvallisuutta. Tietoturvallisuuden arvioinnin tulisi olla jatkuvaa, järjestelmällistä ja perustua hyviin tietoturvakäytäntöihin. Valtionhallinnon ja kuntien tietoturvallisuuden kehittämistä vastaavien tahojen tulisi seurata vaikutusten arviointia säännöllisesti turvallisuusmetriikan avulla. Sopivia mittareita ovat esimerkiksi arviointiraportit, turvallisuuteen liittyvät viranomaishyväksynät, haavoittuvuuksien seuranta sekä turvallisuuspoikkeamien käsittelyn kypsyyssaste.

Asian ja palvelujen tiedonhallinta:

-

Tietoaineistojen luovuttaminen ja sähköinen luovutustapa:

-

Tietoaineistojen säilyttäminen ja arkistointi:

-

Muuta huomioitavaa:

-

Kaila Urpo
CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy